

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ARAŞTIRMASI*

*Leyla KAHRAMAN***

*A.Burak KAHRAMAN****

*Nihan OZANSOY*****

*Hüsniye AKILLI******

*Aysel KEKİLLİOĞLU******

*Ayşegül ÖZCAN******

ÖZET

Erkeği egemen, kadını boyun eğen rolleriyle tanımlayan ve konumlandıran, cinsiyetleri tek tipleştirip birer kalıba sokan ataerkil sistemler toplumlarda birçok eşitsizliği üretmektedir. Toplumlara sinmiş olan cinsiyetçi kalıplar öylesine etkili bir unsurdur ki ne İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ne de Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi henüz hukuksal olarak bu durumu tamamen çözememiştir. Toplumsal cinsiyet algısı ve doğurduğu tutumlar; cinsiyetleri ve cinsel kimlikleri her alanda etkileyen, yönlendiren, sınırlandıran ve denetleyen temel unsurlardan biri olarak hayatın her alanında büyük bir önem taşımaktadır. Kültürel bir inşa olan toplumsal cinsiyet kadınlara ve erkeklere biçilen değer, yüklenen roller ve sorumluluklar ile cinsiyetler arasında meydana gelen çoğu eşitsizliğin kaynağını oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en büyük mağduru dünyanın hemen her yerinde kadınlar olmuştur. Fırsatların kullanımı, kaynakların ayrılması, kullanımı ve hizmetlere erişimde cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi ve ortadan kaldırılabilmesi için toplumsal cinsiyet algısının bilimsel araştırmalar çerçevesinde tespiti önemli bir araç olacaktır.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim elemanlarının toplumsal cinsiyet algısının tespit edilmesi ve elde edilen bulgular

***Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.**

** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, El-mek: leylakahraman75@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: aburakkahraman@gmail.com

**** Arş. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: nihanozansoy@nevsehir.edu.tr

***** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, El-mek: husniyeakilli@gmail.com

***** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, El-mek: akekillioglu@nevsehir.edu.tr

***** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Semra ve Vefa Küçük SYO, El-mek: aysegulozcan.77@gmail.com

ışığında çözüm önerilerinin üretilmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyetin toplumsal ilişkilerde üstlendiği rolü, etkilerini ve belirleyiciliğini saptayabilmek için, araştırma çerçevesinde toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim kavramları analitik kategoriler olarak analiz edilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiği ve ne kadar benimsendiği, bu rollerin kabulü ve yeniden üretilmesinde farklı cinsiyetlerin ne ölçüde katkısının olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Cinsiyet eşitsizliği, Kadın, Ataerkil yapı, Üniversite, Öğretim elemanı

NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY GENDER PERCEPTION RESEARCH

ABSTRACT

Patriarchic systems create a great deal of inequality in societies. They define and position man as dominant and woman as obedient, simplify the genders and mould them. The gender roles that are defined at societies are such a powerful fact that neither Universal Declaration of Human Rights nor Declaration on the Elimination of Discrimination against Women could solve the situation legally. Gender perception and attitudes it gives birth, are highly important and essential concepts that affect, lead, restrict and inspect genders and gender identities in every way of life. Gender, which is a cultural structure, is the source of many inequalities between genders considering value of men and women, the roles and responsibilities of them. Women have been the biggest victim of gender inequality all over the world. The definition of gender perception through scientific research will be an important tool to prevent and finish gender inequality at usage of opportunities, the distribution and usage of resources and also at reaching services.

The main objective of this research is to find the gender perception of Nevsehir Haci Bektas Veli University academic personnel and create solution suggestions through findings. In research, notions of gender and sexual preference are analysed at analitic categories to detect the role, effects and decisiveness of gender on social relations. It is tried to expose how the gender roles are constructed, how much they are embraced and the contribution level of different genders on approval and reproduction of these roles.

Key Words: Gender, Gender inequality, Woman, Patriarchy, University, Academic

Giriş

“... Kadın..., öteden beri erkeğin kölesi değilse bile, uyuğu olagelmıştır; iki cins, dünyayı hiçbir zaman eşitlik içinde paylaşmamışlardır ve durumu değişmekte olsa da, kadın bugün de epey gerilerdedir. Dünyanın hemen hiçbir ülkesinde yasal durumu erkeğinkinin aynı değildir ve çoğunlukla onu zarara uğratmaktadır. Hakları soyut olarak kabul edilse bile, binlerce yılın alışkanlığı bunların somut alanda dile gelmelerini engellemektedir. Kadınlarla erkekler, iktisadi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

açıdan, iki ayrı sınıf meydana getirmektedirler; her şey eşit olsa da, erkekler, yarışa yeni katılan kadınlara oranla daha iyi işleri, daha yüksek ücretleri, daha büyük başarı olasılığını ellerinde bulundurmaktadır; sanayi, siyaset vb. alanlarda daha çok sayıda ve en önemli yerler onların elindedir. Bu somut güçlerin dışında, çocuk eğitiminin bir gelenek halinde sürdürdüğü büyüleyici etkiye sahiptirler: şimdiki zaman geçmişi kucaklar, geçmişteyse tarihin tümünü erkekler yazmıştır. Kadınlar onun işlenmesine katıldıkları anda, bu dünya hala erkeklerin malıdır: erkeklerin bundan hiç kuşkusuz yoktur, kadınlarinsa pek az vardır...” Beauvoir (1993: 22) bu sözleri sarfettiğinde ülkesinde ve tüm dünyada toplumsal cinsiyet tartışmalarının önünü açmıştır. İnsanlık tarihinde birçok alanda gelişmeler yaşanmış olmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğini tam anlamıyla sağlayamamış olmak, cinsiyetler arasında hala uçurum olması görünen tüm yapıların eşitsiz bir biçimde oluştuğunu ve varlığını devam ettirdiğini ima etmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun sekiz yıldır yayımladığı Cinsiyet Ayrımcılığı Raporu dünyadaki kadın-erkek eşitsizliğini çok çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Ülkelerin “ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitime erişim, siyasal katılım, sağlık hakkı” gibi farklı alanlarda değerlendirildiği 2013 raporunda kadın-erkek eşitliği açısından kuzey ülkeleri liste başında yer almaya devam etmiş, İzlanda son beş yıldır kadın-erkek eşitliğini en iyi sağlayan ülke konumuna ulaşmıştır. Türkiye ise dünyada toplumsal cinsiyet uçurumunun en derin olduğu ülkelerden biridir ve bu yıl 136 ülke içinde 120. sırada yer almıştır. Sorun şu ki en önde olan ülkelerde bile kadın-erkek eşitliği %80 düzeyinde sağlanabilmiştir. Kadınların, emek piyasasının dışında da vazgeçilmez bir üretim unsuru olmasına rağmen, emek piyasasındaki varlığı hemen hemen bütün dönemlerde ve günümüzde “ikincil işgücü” statüsü ile sınırlı kalmıştır (Özer ve Biçerli, 2003: 57). Bu statü, kadınların, hayatın neredeyse bütün alanlarında ikinci sırada kalmasına yol açan yapıyı/zihniyeti yeniden üretmiş ve meşrulaştırmıştır. Bu konumlandırma insanlık tarihi boyunca cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin bir ürünüdür ve en çok kadınları olumsuz yönde etkilemiştir.

1. Eşitsizliği Üreten ve Pekiştiren Bir Kategori Olarak Toplumsal Cinsiyet

İnsanlığın en temel çelişkisinin cinsel bir eşitsizlik/çelişki olduğunu ileri süren Firestone (1993:210) kadının ikincilliğini biyolojik (çocuk doğurma) özelliklerine bağlarken Beauvoir'ın “kadın doğulmaz kadın olunur” sözü toplumsal bir inşa olarak “toplumsal cinsiyet/gender”in varlığına ve önemine dikkat çekmiştir. Cinselliğin modern bir formülasyonuna dayanan toplumsal cinsiyet kategorisi (Connell, 2002: 34) biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadını erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumun bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini anlatmak için kullanılan ve etkisi toplumun her alanına yansıyan bir kavramdır.

Doğuştan gelen biyolojik farklılıklara sahip kadını ve erkeği belirlenmiş kimliklere hapseden, ideal kalıplara uygun davranışları bekleyerek onların hayatlarını biçimlendiren özellikle de kadınların hayatında çok derin izler bırakan, sosyalizasyon süreciyle de yeniden- sürekli olarak üretilen roller ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet olarak adlandırılmaktadır. Bu rol ve sorumluluklar sosyo-kültürel ve mekânsal farklılıklar temelinde belirlenmekte bu çerçevede toplumsal cinsiyet “kültürel inşalar”ı işaret etmenin de bir yolu olmaktadır (Scott, 2007: 11).

Toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasında üretmiş olduğu cinsiyete dayalı işbölümü ile güç ilişkilerinin anlaşılmasına ve eşitsizliklerin sorgulanmasına aracılık eden önemli bir analitik araçtır (Ecevit, Katkır: 2012: 26). Cinsiyete dayalı işbölümünün; hangi işi kim yapar gibi bir ayrıma karşılık gelen ve kadını; çocuk ve yaşlıların bakımı, ev işleri gibi faaliyetlerle özel alana hapseden bu nedenle de emek sömürüsü ve istihdam açısından önemli sonuçları olan bir görev bölüşümünün erkek ve kadın olmanın çok katmanlı anlamlarını ifade ettiği geniş çapta kabul görmektedir (Dedeoğlu, 2010: 149–150). Connell'e (1998: 79) göre, cinsiyet rolü teorisi, bireylerin toplumsal ilişkilere yerleştirilmesini anlatmak için basit bir çerçeve önermektedir. Temel görüş, bu sürecin “rolün öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” veya “içselleştirme” aracılığıyla gerçekleştirildiği

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

yönündedir. Böylece kadınlık ve erkeklik rolleri toplumsallaşma aracılığı ile üretilmektedir. Toplumsallaşmanın en belirgin/görünür hale geldiği alan ise, kadınlık ve erkeklik rollerinin karşı karşıya kaldığı aile ve evlilik ilişkilerinin yarattığı özel alan olmaktadır. “Maddi temelleri cinsiyetler arasındaki işbölümüne (ve özellikle üreme biyolojisinin gerçeklerine) dayanan, büyük ölçüde ideolojik alana atfedilen ataerkil sistemin (Kandiyoti, 1997: 110) sürekliliğinin sağlanabilmesi için, “aile” kavramı etrafında geliştirilen, kamuya açık yerlerde ve kamu alanlarında da sınırları belirlenen bu kutuplaştırılmış toplumsal cinsiyet rollerine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu inşa süreci gelişen, değişen ihtiyaçlara göre sürekli yeniden inşa edilmekte ve her toplumda farklı gelişmektedir. Sonuçta erkeğin birincil kadının ikincil düzeyde konumlandırıldığı görev bölüşümü ve buna koşut biçilen değer sistemi doğrultusunda eşitsizlik yeniden üretilmekte ve etkisi her alana yansımaktadır.

Fraser da (2008; 172-173) toplumsal cinsiyet egemenliğinin politik ekonomi ve politik kültüre, devlet aygıtları ve kamu alanlarına yerleşmiş, toplumsal açıdan yayılmış, sınıf, köken, yaş, uyruk, duruma göre ve ilişki bağlamında çeşitlenmiş olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal olarak inşa edilen bir cinsiyet farkıyla aynı zamanda gelişen bir “cinsiyet hiyerarşisini” (Kandiyoti, 1997:169) de içermektedir. Bu hiyerarşik yapılanma üstelik sadece kadınları erkeğe tabi kılacak şekilde gelişmemekte, Connell’in (1998: 154) belirttiği gibi, “ataerkil nüvenin bileşimini ve kadınların tümünden tabii kılınmalarını “onaylayan” ideoloji” erkekler arasında toplumsal cinsiyet tabanlı bir hiyerarşinin de üretilmesini gerektirmektedir.

Toplumsal cinsiyet tabanlı hiyerarşi idealize ettiği hegemonik cinsiyet kimlikleri aracılığıyla cinsiyet kimlikleri üzerinde de çok yönlü baskılar oluşturmaktadır.

Hegemonik cinsiyet kimlikleri dışına çıkan cinsel yönelimlere sahip bireyler de bu çerçevede eşitsizliğe ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Eşcinseller toplumda dışlanma, onaylanmama, küçümsenme, aşağılanma, nefret edilme gibi olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşmakta; kendi içlerinde, kendilerine özgü bir alt kültürü yaşamaya mahkûm olmaktadır (Duyan ve Gelbal, 2013).

Eşcinselliğin bir hastalık değil cinsel bir yönelim olduğu (Doğan vd., 2008: 85) artık evrensel bir kabuldür. Lgbt bireylere yönelik önyargı ve ayrımcılık, günümüz toplumları içerisindeki önemli sorunlardan biri olarak ortada durmakta; bunun en yaygın örneği homofobi¹ olgusu ile karşımıza çıkmaktadır (Şah, 2012: 24). Nitekim Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkede gerçekleştirilen bir araştırma (2011: 17, 18) sonucunda tüm ülkelerde homofobik ve transfobik tutumlar saptanmış, lgbt bireylerin tacize ve şiddete uğrama, reddedilme kaygısı nedeniyle cinsel yönelimlerini gizledikleri ortaya konmuştur.

2. Toplumsal Cinsiyet Algısının Etki ve Sonuçları

Bireylerin toplumsal cinsiyeti birçok etken tarafından belirlenmekte, toplumsal cinsiyet bireyleri hayatının her döneminde farklı şekillerde de olsa etkilemektedir. Fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetlere erişimde bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılabilmektedir. Söz konusu ayrımcılıklardan erkeğe oranla daha dezavantajlı ve daha düşük toplumsal statüye sahip olan kadınlar daha olumsuz düzeyde etkilenmektedirler (Çabuk Kaya, 2013). Özellikle ataerkil geleneksel yapının etkisini önemle gösterdiği ülkemiz gibi gelişmekte olan toplumlarda, kadının kendisiyle ilgili vereceği kararlarda ve davranışlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ataerkil düzenin baskısı azımsanmayacak biçimde hissedilmektedir. Özellikle kırsal kesimde bu baskının etkisi daha sert bir biçimde hissediliyor olsa da, bireyciliğin ve bireysel yaşamın öne çıktığı kent yaşamında bile kadın üzerinde bu baskının devam ettiği bir

¹Homofobi, farklı cinsel yönelimleri veya kimlikleri bulunan insanlara yönelik olumsuz duygular, tutumlar ve/veya davranışlardır.

gerçekdir. Bunun sonucu toplumda hakların ve kaynakların –gelir, mülkiyet gibi- dağılımında kadınların dezavantajlı bir konumda yer almasıdır. Nitekim 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında “yoksulluğun” kadınla özdeşleştirildiği dikkati çekmektedir (KSGM, 2008).

Toplumsal cinsiyet kategorisi olarak kadınlık ve erkekliğin oluşturduğu toplumsal konumlar; haklar, sorumluklar, davranış tarzı ile özellikle kadınlar açısından çok ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet eşitsizliğinin en önemli sonuçlarından birini kadına yönelik şiddet oluşturmakta, şiddet kadına uygulandığında görünmez kılınabilmekte ve meşrulaştırılabilmektedir. Kadınlar tehdit edilmekte, dövülmekte, öldürülmekte ya da intihar etmelerine sebebiyet verilmekte ve küçük yaşta evlendirilmeye zorlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ataerkil sistemin kullandığı tüm araçlar yoluyla kadının maruz kaldığı olumsuz uygulamaları özel alandan kamusal alana da taşımaktadır.

Kadının cinsiyete dayalı işbölümü sonucu içinde konumlandırıldığı “özel alan”dan çıkarak üretim sürecine dahil olma, çalışma hayatına girmesi ve bunu sürdürme süreci her toplumda kadının farklı bedeller ödemek zorunda kalmasıyla sonuçlanmıştır (Şimşek, 2008: 12). Ekonomik kalkınmadaki yeri ve rolü toplumlara ve dönemlere göre farklılık gösterse de aslında kadınlar her dönemde çalışma hayatında aktif rol oynamışlar ancak bu rolün karşılığı ücretsiz aile işçiliği olmuştur. Kadınların gerçek anlamda işçi statüsünde ve ücretli olarak çalışma hayatına girmesi ilk kez sanayi devrimi ile olmuştur (TISK, 2002:1). Kadınların ücretsiz aile işçisi olmaktan çıkıp ailelerinden uzakta, sürekli ve ücretli iş aramaya başlaması, batıda 19. yüzyılda sanayileşme ile başlayan döneme denk gelmektedir (Tural, 1992:640). Bu dönemde kadınlar, kapalı aile ekonomileri içindeki faaliyetlerinden uzaklaşarak, kitleler halinde evlerinin dışındaki işlere girmeye başlamışlardır. Kadınların artık aktif bir biçimde kamusal alanda, çalışma alanında faaliyet göstermeye başlaması mevcut erkek egemen sistemlerin sorgulanmasına yol açmıştır.

İlkel toplumlardan günümüze kadar farklı statülerde ekonomik faaliyetlerde bulunan kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ile birlikte çalışma hayatındaki rolleri de gelişim ve değişim göstermiştir. (Kaya, 2008: 29). Artık günümüzde kadınlar henüz istenen düzeyde olmaktan uzak olsa da siyasette, yöneticilik konumunda ve profesyonel mesleklerde varlık göstermektedirler. Özellikle kadın akademisyenlerin sayısı üniversitelerde gittikçe artmaktadır. Fakat kadının çalışma alanına dahil olması kadının mevcut ataerkil sistemin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ürettiği sorunların çözümü için yeterli olmamaktadır. Kadının değişen toplumsal yapı ile birlikte toplum hayatına daha fazla katılması ve eşit haklar adına mücadele etmesi sosyal bilimcilerin dikkatini bu tür konulara vermesini sağlamıştır. Mevcut sosyal yapının açıklanması, sorgulanması ve dönüşümü için üretilen temel kavramlardan biri olan toplumsal cinsiyet kavramı bu çalışmanın da odak noktasını oluşturmaktadır.

Başta sosyal bilimler olmak üzere farklı alanlarda özellikle üniversitelerde toplumsal cinsiyetin analitik bir kategori olarak etki ve sonuçlarının değerlendirildiği akademik nitelik taşıyan birçok çalışma yapılmıştır. Öğrencilere yönelik olarak yapılan çalışmalara örnek olarak; Pınar vd. (2008) tarafından Başkent Üniversitesi Öğrenci Yurdu’nda kalan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışma öğrencilerin cinsiyet rol kalıpları karşısında halen geleneksel bakış açısının etkisinde kaldıklarını göstermiştir. Yılmaz vd. (2009) “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri” başlıklı araştırmalarında, Hacettepe Üniversitesi’nde, lisans öğrenimine devam eden son sınıf öğrencilerinin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Vefikuluçay vd. (2007) de “Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları” başlıklı çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel bir bakış açısına sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Öğretim elemanlarına yönelik yapılan araştırmalarda ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun daha çok ekonomik/ çalışma yaşamı bağlamında ele alındığı dikkati çekmiştir. Dikmen ve Maden (2012) tarafından Ordu Üniversitesi'nde gerçekleştirilen araştırmada, “ev içindeki görünmeyen emek sorunu” incelenmiştir. Poyraz (2013) araştırmasını, Ankara Üniversitesi örneği üzerinden akademide var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini görünür kılmak amacıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Gönen vd. (2004) araştırma örneklemini Ankara, Gazi, Hacettepe Üniversiteleri ve ODTÜ’de çalışan evli akademisyen kadınlar olarak belirledikleri “Kadın Akademisyenler” başlıklı çalışmalarında “iş ve aile yaşamının dengelenmesi” konusunu incelemişlerdir. Ergöl vd. (2012) “Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler” başlıklı çalışmalarını Ankara’da yer alan büyük ve gelişmiş bir üniversitede gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. 246 kadın araştırma görevlisi bu çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Yılmaz (2005) çalışmasında kadın akademisyenlerin üniversitede istihdam şekilleri ve iş yerinde, aile içinde ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlar açısından merkez üniversitelerde çalışan (ODTÜ örneği) akademisyen kadınlar ile çevre üniversitelerde (Süleyman Demirel Üniversitesi örneği) çalışan akademisyen kadınların karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Kumaş ve Fidan (2005) çalışmalarında kadınların çalışma olgusuna bakış açılarını “akademisyen ve tekstil fabrikalarında işçi olarak çalışan kadınlar” örnekleminde tespit etmeye çalışmıştır. Sakarya ve Cumhuriyet Üniversitesi’nden 33 akademisyen, tekstil sektöründe çalışan 31 kadın olmak üzere 64 bireyle görüşülen çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında önemli bulgulara ulaşılmıştır.

3. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Öğretim Elemanlarının Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması

Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının yerleştirilmesi sosyo-ekonomik ve siyasal göstergelere yansıyan eşitsizliklerin giderilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle kadınların sosyal ve ekonomik konumlarını iyileştirmek için bu yönde yapılacak çalışmalara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için öncelikle mevcut durumun, toplumsal cinsiyet algısının tespit edilmesi gerektiği inancından hareketle, durum tespitinden sonra atılması gereken adımlar için bir altyapı oluşturulması hedeflenmiştir. Elde edilen veri seti ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eksiklerin/sorunların saptanması ve somut çözüm önerileri üretilmesine dayanak sağlaması amaçlanmaktadır.

3.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Türkiye’de toplumsal cinsiyet konusunda üniversite öğrencilerinin tutumlarının araştırıldığı çok sayıda çalışma olmakla birlikte evrenin öğretim elemanları olarak belirlendiği ve geniş kapsama sahip, sınırlı sayıda çalışma söz konusudur. Toplumsal cinsiyet algısını saptayıcı ölçeği ve kapsamı itibarıyla bu çalışma ile özgün bir katkı sunmak hedeflenmektedir. Araştırma evrenini Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi bünyesindeki fakültelerde (Fen Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, Turizm, Mühendislik ve Mimarlık, Güzel Sanatlar, Eğitim), yüksekokul (Semra ve Vefa Sağlık YO) ve meslek yüksekokullarında (Nevşehir, Hacıbektaş Veli, Ürgüp Sebahat Erol Toksöz, Avanos, Gülşehir, İncekara Sağlık Hizmetleri) çalışan tüm öğretim elemanları oluşturmuştur.

Araştırma 2013 yılı yaz mevsiminde (Haziran-Ağustos ayları arasında) 495 kişi olan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi personelinden oluşan evrenden rastgele örneklem yöntemine göre seçilen 209 öğretim elemanına anket tekniği uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın üniversite bünyesinde yapılması nedeniyle emek, ulaşım, iletişim avantajlarının çalışmaya yansıtılması düşünülmüş, olabildiğince çok sayıda öğretim elemanına ulaşılması hedeflenmiş ve evrene yakın sayıda öğretim elemanına anket uygulanması planlanmıştır. Ancak çalışma esnasında bazı öğretim elemanlarının anket sorularına sıcak bakmayarak ankete katılmamaları araştırmanın güçlükleri ve sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Anket formunda

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

öğretim elemanlarını tanımlayıcı bilgileri içeren olgusal sorulara; öğretim elemanlarının her bir önermeye katılıp katılmadığını gösteren dolayısıyla da tutumlarını tespit etmeye imkan tanıyan (iki düzeyli) Likert Tipi ölçek ile hazırlanmış konuyla ilgili; ekonomik, toplumsal, sosyo-kültürel soryaşama dair önermelere yer verilmiştir. Öğretim elemanlarının cinsiyetleri arasında algı ve tutumlara yönelik istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı da tespit edilmiştir. Elde edilen veriler, SPSS (Statistical Package for Social Science) programı aracılığıyla frekans analizi- Ki Kare testi yapılarak yorumlanmıştır.

3.2. Demografik Veriler

Araştırmada, iki yüz dokuz kişilik (209) örneklem grubunu oluşturan öğretim elemanlarının %48,3'ü kadın, %51,7'si erkektir. Örneklem grubunun yaş aralığı en çok 20-30 (%43) ile 31-40 (%43,1) yaşları arasında yoğunlaşmıştır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nin kısmen yeni bir üniversite olması, daha çok genç öğretim elemanlarının bulunmasını sağlamaktadır. Öğretim elemanlarının %80,4'ü en uzun süre kent ve şehir merkezlerinde yaşadığını belirtirken, %19,1'i kasabada ve köyde en uzun süre yaşadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların büyük bir kısmının en uzun süre yaşadığı bölge kent merkezidir. Daha da önemlisi bütün katılımcıların eğitim seviyesi en az lisans mezunu düzeyindedir. Araştırmaya katılan bütün katılımcıların Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde akademik personel olması ve belli bir seviyenin üzerinde ekonomik gelire sahip olmaları, katılımcıların yaşadığı çevre, eğitim düzeyi ve ekonomik gelir açısından büyük oranda benzer sosyo-ekonomik düzeye sahip olduklarının bir göstergesidir.

Öğretim elemanlarının %56,6'sı evli, %41,1'i ise bekârdır. İki kişi ise nişanlı olduğunu belirtmiştir. Örneklemen %46,4'ü, 21 ile 30 yaş aralığında evlenmiştir. 36 ve üzeri bir yaşta evlenenlerin oranı yalnız %1,5'tir. Çoğunluğu genç yaşta evlenmeyi tercih eden öğretim elemanlarının anne (%43,6) ve babalarının (%31,4) geneli ilkökul mezunudur. Fakat anne (%9,8) ve babaları (%27,4) lisans ve yüksek lisanstan mezun olanların sayısı da azımsanmayacak bir seviyededir. Öğretim elemanlarının annelerinin %6,9'u ile babalarının %0,5'i okuma yazma bilmemektedir. Öğretim elemanlarının %39,7'si öğretim görevlisi, %22,6'sı yardımcı doçent, %17,8'i araştırma görevlisi, %14,4'ü okutman, %2,8'i doçent ve profesördür.

Öğretim elemanlarının %52,3'ü İç Anadolu Bölgesi doğumludur. Kadın ve erkek öğretim üyeleri açısından da durum genel toplamla benzerlik göstermektedir. Kadın öğretim elemanlarının %54,6'sı ile erkek öğretim elemanlarının %50'si İç Anadolu Bölgesi doğumludur. Kadın öğretim elemanlarının %82,7'si ile erkek öğretim elemanlarının %78,3'ü en uzun süre kent merkezinde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Fakülteler ve toplumsal cinsiyet farklılığı arasında anlamlı bir ilişki kurulamadığından tablolar genel itibari ile yorumlanmıştır. Demografik özelliklere bakıldığında örneklemen temsiliyet düzeyinin oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

3.3. Öğretim Elemanlarının Toplumsal Cinsiyet Algısı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim elemanlarının toplumsal cinsiyet algısını ölçmeye yönelik oluşturulan önermeler beş ana başlık altında sınıflandırılarak gruplandırılmıştır. Bu gruplar; temel cinsiyet rolleri, erkeğin erk (güç, otorite sahibi, karar verici) olarak görülmesi, kadına yönelik şiddet, kadın bedeni, özgürlüğü ve cinselliği, ekonomik yaşam ve çalışma yaşamı ve cinsel yönelim ile ilgili önermelerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Temel Cinsiyet Rollerine İlgili Önermeler

Önermeler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Cevapsızlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bir kadın her şeyden önce iyi bir ev kadını ve anne olmalıdır.	132	63.2	71	34.0	6	2.9	209	100
Alışveriş yapma, fatura ödeme gibi işlerle erkek uğraşmalıdır.	57	27.3	149	71.3	3	1.4	209	100
Ev içi düzenin sağlanması babadan çok annenin görevidir.	116	55.5	88	42.1	5	2.4	209	100
Kadın işten döndüğünde eşi gelmeden yemeği mutlaka hazırlamalıdır.	43	20.6	162	77.5	4	1.9	209	100
Kadın ne kadar okumuş olursa olsun kadınlığını bilmeli kocasına hizmet etmelidir.	46	22.0	158	75.6	5	2.4	209	100
Erkek tek başına kendine bakamaz, bu nedenle kadının ona bakmasına gereksinim duyar.	43	20.6	163	78.0	3	1.4	209	100
Kadın erkek eve gelmeden önce evde olmalıdır.	38	18.2	167	79.9	4	1.9	209	100
Bebegin altını değiştirmek, banyosunu yaptırmak ve onu beslemek annenin sorumluluğudur.	49	23.4	156	74.6	4	1.9	209	100
Çocukların yetiştirilmesi babadan çok annenin görevidir.	60	28.7	145	69.4	4	1.9	209	100
Ev içi onarımlara bakmak ailede erkeğin (babanın) görevidir.	116	55.5	88	42.1	4	1.9	209	100
Kız bebeğe pembe, erkek bebeğe mavi renkli giysiler giydirilmelidir.	60	28.7	147	70.3	2	1.0	209	100
Toplum içinde kadın ve erkeğe eşit fırsat verildiğine inanıyorum.	60	28.7	145	69.4	4	1.9	209	100
Kadının evlenme teklifinde bulunması uygundur.	133	63.6	73	34.9	3	1.4	209	100
Evi geçindirmek erkeğin temel görevidir.	98	46.9	105	50.2	6	2.9	209	100
Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadının çalışmaması daha uygundur.	41	19.6	163	78.0	5	2.4	209	100

Yapılan araştırma sonucunda Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim elemanlarında geleneksel cinsiyetçi rol dağılımına uygun bir algılamının yaygın olduğu söylenebilir (Tablo 1).

Örneklem grubunun %63,2'si “Bir kadın her şeyden önce iyi bir ev kadını ve anne olmalıdır” önermesine katıldığını belirtmiştir. Kadın katılımcıların yarıya yakının bu önermeye katılarak, kendi görevlerini bu şekilde belirtmesi bu kadınlarda geleneksel cinsiyetçi rol dağılımına uygun bir algılamının hâkim olduğu sonucuna ulaşılmasını mümkün kılmaktadır. “Alışveriş yapma, fatura ödeme gibi işlerle erkekler uğraşmalıdır” önermesine örneklem grubunun %27,3'ü katıldığını belirtmiştir. “Ev içi düzenin sağlanması babadan çok annenin görevidir” önermesine ise %55,5'i katılırken, %42,1'i katılmamıştır. Geleneksel roller içerisinde kadına yüklenen roller; çocuk doğurma ve büyütme, yemek pişirme gibi ev işlerinden sorumlu olma, kendilerinden önce eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, iş hayatında aktif olmama gibi eşitlikçi olmayan sorumlulukları içermektedir. Erkekler yüklenen geleneksel roller ise; ev dışında çalışma, aileleri için zorluklarla mücadele etme, evin geçiminden sorumlu olma, parasal kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olma ve evin reisi olma gibi eşitlikçi olmayan sorumluluklardır. Toplumsal yaşamın çoğu

alanında kadına ve erkeğe yüklenen cinsiyetçi rollerin öğretim elemanları tarafından da sahiplenildiği görülmektedir.²

Öğretim elemanlarının %20,6'sı “Kadın işten döndüğünde eşi gelmeden yemeği mutlaka hazırlamalıdır” önermesine katıldığını, %77,5'i katılmadığını belirtmiştir. “Kadın ne kadar okumuş olursa olsun kadınlığını bilmeli ve kocasına hizmet etmelidir” önermesine örneklemenin %22'si katılırken, %75,6'sı katılmadığını ifade etmiştir. “Erkek tek başına kendine bakamaz, bu nedenle kadının ona bakmasına gereksinim duyar” önermesine öğretim elemanlarının %20,6'sı katıldığını, %78'i katılmadığını ifade etmiştir. Bu önermeye katılanların 15'i kadın, 28'i erkektir. Kadınların erkeklere hizmet etmesi gibi bir geleneksel unsurun öğretim elemanları tarafından da kabul görmesi dikkat çekicidir.

“Kadın, erkek eve gelmeden önce evde olmalıdır” önermesine örneklemenin %18,2'si katılırken, %79,9'u katılmamıştır. Öğretim elemanlarının %23,4'ü “Bebegin altını değiştirmek, banyosunu yaptırmak ve onu beslemek annenin sorumluluğudur” önermesine katılmıştır. Örneklemenin %28,7'si “Çocukların yetiştirilmesi babadan çok annenin görevidir” önermesine ise katıldığını, %69,4'ü katılmadığını belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitli anlayışlar görülse de öğretim elemanlarının geleneksel rolleri benimsedikleri; kadınların ev işlerinden sorumlu olan birinci kişi olmaya devam ettiği görülmektedir.

“Toplum içinde kadın ve erkeğe eşit fırsat verildiğine inanıyorum” önermesine öğretim elemanlarının %28,7'i katılırken, %69,4'ü katılmamıştır. Toplumsal yaşamdaki kadın erkek eşitsizliğinin kabul ediliyor olması da sorgulanması gereken bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu önermeye “katılıyorum” yanıtı verenlerin 15'i kadın, 45'i erkektir. Bu sonuç oldukça dikkat çekicidir. “Evi geçindirmek erkeğin temel görevidir” önermesine ise katılımcıların yarısının katıldıkları görülmektedir. “Kadının temel görevi eve ve aileye bakmaktır”, “Evin reisi erkek olmalıdır”, “Ailenin geçimini sağlamak erkeğin sorumluluğunda olmalıdır” vb. gibi ifadeler öğretim elemanlarının geleneksel cinsiyet rollerini benimsediklerini göstermektedir. Aynı zamanda bu önermeye katılanların 35'i kadın, 63'ü erkektir. Bununla birlikte esas düşündürücü olan kadınların da bu geleneksel rolleri kabullenmiş olmalarıdır. “Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadının çalışmaması daha uygundur” önermesine katılımcıların %19,6'sı katılırken, %78'i katılmadığını bildirmiştir.

² Ordu Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Dikmen ve Maden'in (2012: 247-248) yapmış olduğu araştırma da ev işleriyle ilgili sorumlulukların büyük oranda kadınlara ait olduğunu göstermiştir. Yoğun çalışma temposu ve ev içi üretimine ilişkin karşılıksız rolleri ile kadınların iki kez sömürüldüğü ifade edilmiştir. Ergöl vd. (2012: 43) tarafından gerçekleştirilen çalışmada geleneksel olarak evde kadına yüklenen rollerin (yemek yapma, bulaşık yıkama, ütü yapma gibi) örneklemde yer alan kadınların çoğunluğu tarafından yerine getirildiği, evin onarımı, fatura ödeme gibi işleri ise daha çok erkeğin yaptığı belirlenmiştir. Akbulut'un (2011: 59-60) kadın akademisyenler konusunda gerçekleştirmiş olduğu teorik çalışmada ise kadın akademisyenlerde görülen temel sorun; “ataerkil toplumun beklentilerini yerine getirme sorumluluğunu kendisine yakıştırması” olarak ifade edilmiştir. Bilim üreten akademisyen kadın; “hala toplumun ondan beklediği ev işleri, çocuk bakımı ve kadınlık rolü doğrultusunda konumunu ve sistemi sorgulamayan ev kadını” olarak tanımlanmıştır.

Tablo 2. Erkeğin Erk (Güç, Otorite Sahibi, Karar Verici) Olarak Görülmesi İle İlgili Önermeler

Önermeler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Cevapsızlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından yüksek olmalıdır.	63	30,1	142	67,9	4	1,9	209	100
Bir ilişkide alınacak kararlarda son sözü erkek söylemelidir.	26	12,4	181	86,6	2	1,0	209	100
Kadın evlendikten sonra erkeğin soyadını kullanmalıdır.	92	44,0	112	53,6	5	2,4	209	100
Evin reisi erkektir.	74	35,4	130	62,2	5	2,4	209	100
Ailemizi ilgilendiren konularda daha çok eşim-babam söz sahibidir.	58	27,8	138	66,0	13	6,2	209	100
Aileyi dış etkenlere karşı korumak anneden çok babanın görevidir.	109	52,2	96	45,9	4	1,9	209	100
Erkekler toplum içinde ağlamamalıdır.	31	14,8	172	82,3	6	2,9	209	100
Toplumsal düzen açısından kadının erkek tarafından sahiplenilmesinde yarar vardır.	114	54,5	88	42,1	7	3,3	209	100
Evlilikte erkeğin yaşı kadından büyük olmalıdır.	85	40,7	121	57,9	3	1,4	209	100
Mirastan sadece erkek çocuklar pay almalıdır.	11	5,3	196	93,8	2	1,0	209	100
Kadın, erkek arkadaşıyla anlaşamadığı konularda tartışmak yerine susmayı tercih etmelidir.	19	9,1	185	88,5	5	2,4	209	100
Kız arkadaşı ya da eşi güzel olsa bile erkek başka kadınlara ilgi duyabilir.	46	22	158	75,6	5	2,4	209	100
Evlilikte erkeğin boyu kadından daha kısa olmamalıdır.	65	31,1	139	66,5	5	2,4	209	100
Ailede büyük harcama konularında erkek-baba karar vermelidir.	49	23,4	155	74,2	5	2,4	209	100
Kadının erkek çocuk doğurması onun değerini artırır.	9	4,3	198	94,7	2	1,0	209	100
Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır	44	21,1	156	74,6	9	4,3	209	100
Ailede kazancın nasıl kullanılacağına erkek karar vermelidir	25	12,0	177	84,7	7	3,3	209	100
Politika erkek işidir.	26	12,4	179	85,6	4	1,9	209	100

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim elemanlarının erkeğin erk/güç/otorite sahibi, karar verici olarak nitelendirilmesinde ataerkil bir eğilim taşıdığını söylemek mümkündür (Tablo 2).

Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyinin kadından yüksek olması gerektiğini savunanların oranı %30,1, bu önermeye katılmayanların oranı %67, 9’dur. Toplumsal cinsiyetçi kalıpların örneklem dâhilindeki öğretim elemanlarının üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Benzer biçimde “erkeklerin toplum içinde ağlamaması gerektiği”ni savunanların oranı %14,8, “evlilikte erkeğin yaşının kadından büyük olması gerektiği”ni savunanların oranı %40,7, “evlilikte erkeğin boyunun kadından daha kısa olmaması gerekir” önermesine katılanların oranı %31,1’dir. Bu oranlar örneklem grubunun akademik nitelikleri de göz önünde bulundurulduğunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun boyutu açısından oldukça kaygı vericidir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Erkeğin ve kadının özel alanda, ilişkilerde ve özellikle aile içindeki konumunun sorgulandığı önermelerde; erkeğin ve kadının konumu ataerkil zihniyetin ürettiği toplumsal cinsiyetçi kalıplara uygun bir biçimde çıkmıştır. Geleneksel erkek egemen aile yapısını yansıtan, bir ilişkide alınacak kararlarda son sözü erkeğin söylemesi gerektiği önermesini savunanların oranı düşük de olsa, %12, 4'lük bir oran, üniversite için göz ardı edilecek bir oran değildir. Kadının evlendikten sonra erkeğin soyadını alması gerektiğini savunanların oranı dikkat çekici bir biçimde %44 olarak yüksek bir orandır. Aynı şekilde evin reisinin erkek olduğu görüşüne katılanların oranı %35,4 olarak çarpıcı bir veridir. Aileyi ilgilendiren konularda daha çok eşin ya da babanın söz sahibi olduğunu söyleyenlerin oranı da %27,8'dir.

“Ailede büyük harcama konularında erkek-baba karar vermelidir” diyenlerin oranı %23,4 yani 49 kişi, katılmıyorum diyenlerin oranı da %74,2 (155 kişi)'dir. Bu soruya katılıyorum diyen 49 kişinin 39'u yaklaşık %80'i erkektir. Katılıyorum diyenlerin sadece 10'u yani yaklaşık %20'si kadındır. “Ailede kazancın nasıl kullanılacağına erkek karar vermelidir” önermesini onaylayan 25 kişi onaylamayan ise 177 kişidir. Bu önermeyi onaylayanların %96'sının erkek %4'ünün ise kadın olması eğitim düzeyinin yüksekliğine rağmen ataerkil zihniyetin erkeklerde ne kadar baskın olduğunun bir göstergesidir.

Kadına ve erkeğe toplum tarafından biçilen roller, davranış kalıpları ve pozisyonlar açısından bakıldığında üniversite öğretim elemanlarının bu yönde de cinsiyetçi kalıpları taşıdığı görülmüştür.

Toplumsal düzen açısından kadının erkek tarafından sahiplenilmesi gerektiğini savunanların oranı %54,5'dir. Bu durum, kadınların toplumsal alanda tek başına bağımsız bir birey olarak kabullenilmediği ancak erkekle birlikte bir bütün ve anlam taşıyacağı ve toplumsal alanda da özel alanda da bu şekilde var olabileceği yönündeki ataerkil zihniyetin üniversite öğretim elemanlarında bile hala egemen olduğu gerçeğini göstermektedir.

“Aileyi dış etkenlere karşı korumak anneden çok babanın görevidir” önermesini onaylayanların oranı %52,9'dur. Bu oranın yüksekliği ataerkil zihniyetin ürünü olan cinsiyete dayalı işbölümünün öğretim elemanlarında da egemen olduğunu göstermektedir. Bu orana göre; üniversitedeki öğretim elemanlarının çoğunluğunu oluşturan kadın ve erkekler toplumsal cinsiyetçi yaklaşımın dayattığı rollere uygun bir biçimde konumlarını kabul etmiş görünmektedir. Yine benzer bir biçimde “kadının erkek arkadaşıyla anlaşamadığı konularda tartışmak yerine susması gerektiği” önermesini kabul edenlerin oranı %9,1 gibi düşük bir yüzde olmasına rağmen hala üniversitede toplumsal cinsiyetçi kalıpların etkili olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu oran aynı zamanda kadınların sosyalleşme sürecinde yoğun bir biçimde maruz kaldığı; “kadının susması, boyun eğmesi, idare etmesi, kavgacı olmaması gerektiği” yönündeki telkinlerin ne kadar etkili olduğunu da bir göstergesidir. “Kız arkadaşı ya da eşi güzel olsa bile erkek başka kadınlara ilgi duyabilir” önermesini kabul edenlerin oranı da %22 olarak yine aynı gerekçelerle göz ardı edilmeyecek bir orandır. Toplumdaki ahlak, namus kavramının erkek ve kadın için toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde ataerkil zihniyet tarafından kodlanması, kadının her şekilde erkeğin her türlü taşkınlığına tahammül etmesi gerektiği yönündedir. Dolayısıyla bu oran üniversite öğretim elemanlarının da bu kalıpları taşıdığını göstermesi açısından hem ilginç hem de vahimdir. “Mirastan sadece erkek çocuğun pay alması gerektiği şeklindeki, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının uç noktasını gösteren bu önermenin üniversitede %5,3 oranında bile olsa kabul edildiğini görmek, eğitim sisteminin ataerkil yapısını, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmayan hatta tam tersi yöndeki etkisini, eğitimde niteliğin tartışılması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

“Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır” önermesine katılanların oranı %21,1, bu görüşe katılmayanların oranı da %74,6'dır. Bu görüşü onaylayanların %93,2'si erkek, kadınların

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

oranı ise %6,8'dir. Üniversitede akademik personel olan öğretim elemanlarının, bu görüşü onaylayanlar açısından, kendi başına karar verebilecek bir birey olarak kabul etme noktasında hala ataerkil zihniyetin etkisini taşıyarak kadının çalışma hayatına girişi önünde büyük bir engel oluşturması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar açısından toplumsal, ekonomik ve siyasal etkilerini arttırmaktadır. Üstelik toplumun aydın kesimlerini oluşturması beklenen üniversitedeki öğretim elemanlarının %21,1'inin bu görüşü taşıması üniversitelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesinde oldukça etkin bir rol üstlendiği sonucuna varılabilir. Bu haliyle Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ideal "akademi", "üniversite" düşüncesiyle yani aklın ve bilimin hâkim olduğu düşüncelerin üretildiği ve öğretildiği yer olma misyonu ile uyuştuğunu söylemek çok zordur.

"Politika erkek işidir" diyenlerin oranı %12,4 bu önermeye katılmayanların oranı %85,6'dır. Politikanın erkek işi olduğunu onaylayanların yaklaşık %23'ünün kadın, %77'sinin ise erkek olması, siyasal alanın hala erkek egemen bir alan olduğu anlayışına daha çok erkeklerin sahip olduğu anlamına gelmektedir. İktidar alanı içinde ataerkil zihniyetin geçerli olduğu erk ile özdeşleştirilen siyasal alanın erkek egemen bir alan olduğunu göstermesi açısından öğretim elemanları içindeki %12,4'lük bir oran büyük önem taşımaktadır. Bu öğretim elemanlarının yaklaşık %77'sinin de erkek olduğu düşünüldüğünde, ataerkil zihniyetin ne kadar derinlere işlemiş olduğu anlaşılmaktadır.

"Kadının erkek çocuk doğurması onun değerini artırır" önermesinin %4,3 oranında kabul edilmesini ve bu önermeyi kabul edenlerin tamamının erkek öğretim elemanı olmasını doğal karşılamak mümkün görünmemektedir. Her yönden gelişimin ve dönüşümün yaşandığı bir dönemde üniversitelerdeki akademik personelin böyle bir görüşü taşıyor oluşu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hala hüküm sürdüğünü görmek açısından çok çarpıcı bir tablodur.

Tablo 3. Kadına Yönelik Şiddet İle İlgili Önergeler

Önergeler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Cevapsızlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailemde Şiddet Uygulanır.	7	3.3	200	95.7	2	1.0	209	100
Kadın hak ediyorsa eşi veya erkek arkadaşı ona şiddet uygulayabilir.	6	2.9	199	95.2	4	1.9	209	100
Evlilik-flört ilişkisinde bir tokat şiddet sayılmaz.	14	6.7	192	91.9	3	1.4	209	100
Evlilik-flört ilişkisinde sözle taciz şiddet kapsamına girmez.	21	10.0	185	88.5	3	1.4	209	100
Aile içinde şiddet görürüm.	10	4.8	196	93.8	3	1.4	209	100
Kadın-genç kız ilişkisini korumak için şiddete tolerans göstermelidir.	5	2.4	201	96.2	3	1.4	209	100
Eğer biri bana hakaret ederse namusumu korumak için şiddet kullanmak zorunda kalabilirim.	111	53.1	84	40.2	14	6.7	209	100
Kadının şiddeti hak ettiği zamanlar vardır.	16	7.7	191	91.4	2	1.0	209	100

"Evlilik veya flört ilişkisinde sözle taciz şiddet kapsamına girmez" önermesine öğretim elemanlarının %10'u katıldığını belirtmiştir. İlginç bir şekilde, şiddet uygulamanın dozajı düştükçe, şiddetin kabul görülmesinde bir artış saptanmıştır. Tablodan da görüldüğü üzere, öğretim elemanları tarafından sözle tacizin şiddet kapsamına girmediğinin düşünülmesi psikolojik şiddet konusundaki farkındalık düzeyinin düşüklüğünü göstermektedir. Örneklem grubuna "aile içinde şiddet görürüm" önermesine katılıp katılmadıkları sorulduğunda %10'u aile içinde şiddet gördüğünü belirtmiştir. Cinsiyet açısından aile içerisinde şiddet görenlere bakıldığında 2 kişinin kadın, 7 kişinin erkek olması şiddete maruz kalanlar açısından cinsiyet ayrımı olmadığını göstermektedir. "Kadın ilişkisini korumak için şiddete tolerans göstermelidir" önermesine

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

katılanların oranı %2,4'tür; örneklemin %96,2'si kadının ilişkisini korumak için şiddetle katlanmaması gerektiği inancındadır. "Eğer biri bana hakaret ederse namusumu korumak için şiddet kullanmak zorunda kalırım" önermesine öğretim elemanların %53,1'i katıldığını belirtmiştir. Önermeye katılmayanların oranı %40,2'dir. Bu önermeye katılan öğretim elemanlarının sayısının fazla olması, toplumsal şiddet açısından konunun öneminin bir kez daha vurgulanmasını sağlamaktadır. Bu önermeye cinsiyet açısından bakıldığında önermeye katılanların 50'sinin kadın 60'ının erkek olduğu tespit edilmiştir. "Kadının şiddeti hak ettiği zamanlar vardır" önermesine katılanların oranı %7,7, katılmayanların oranı ise %91,4'tür. Kadının şiddeti hak ettiğini düşünen öğretim elemanlarının sayısının az olmasına rağmen yine de böyle bir düşüncenin var olması çok çarpıcıdır.

Tablo 4. Kadın Bedeni, Özgürlüğü ve Cinselliği İle İlgili Önermeler

Önermeler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Cevapsızlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailemde kadınların kıyafetine karışılır.	56	26.8	148	70.8	5	2.4	209	100
Eşi ölen ya da eşinden boşanan kadının yalnız yaşamasını toplum hoş karşılamaz.	60	28.7	145	69.4	4	1.9	209	100
Bir kadın cinsel ilişkiyi evlendikten sonra yaşamalıdır.	124	59.3	74	35.4	11	5.3	209	100
Bir genç kızın flört etmesine ailesi izin vermelidir.	144	68.9	96	45.9	3	1.4	209	100
Ailede kadın, arkadaşlarıyla gezmek için gece dışarı çıkmamalıdır.	36	17.2	168	80.4	5	2.4	209	100
Bir genç kız evlenene kadar babasının sözünü dinlemelidir.	80	38.3	123	58.9	6	2.9	209	100
Bir genç kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son sözü baba söylemelidir.	24	11.5	182	87.1	3	1.4	209	100
Evlilikte kadın istemediği zaman cinsel ilişkiyi ret edebilmelidir.	172	82.3	34	16.3	3	1.4	209	100
Bir genç kız-kadın hastaneye gittiğinde kadın doktora muayene olmalıdır.	24	11.5	181	86.6	4	1.9	209	100
Kadının nasıl davranması gerektiği toplum tarafından belirlenir.	65	31.1	138	66	6	2.9	209	100
Bir genç kız-kadın akşamları tek başına sokağa çıkmamalıdır.	59	28.2	147	70.3	3	1.4	209	100
Kadın hakları savunucularının ne yapmak istediklerini anlamıyorum.	42	20.1	159	76.1	8	3.8	209	100
Bir erkeğin evleneceği kadının mutlaka bakire olması gerekir.	60	28.7	135	64.6	14	6.7	209	100

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim elemanlarının kadın bedeni, özgürlüğü ve cinselliği konusunda ataerkil bir eğilim potansiyeli taşıdığı görülmektedir (Tablo4.).

Önermelere verilen yanıtlar arasında, kadın üzerindeki ataerkil baskının daha çok hissedildiği konular, kadının cinselliği ile ilgili konulardır. Toplumumuzda, sosyo-ekonomik seviyesi, eğitim seviyesi belli oranda yüksek olan kişiler içinde bile, ataerkil düzenin kadın üzerindeki egemenliği ve özellikle kadın bedeni ve cinselliği ile ilgili konularda belli bazı tabuların keskin bir şekilde varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Araştırmada "Bir erkeğin evleneceği kadının mutlaka bakire olması gerekir" önermesine "katılıyorum" yanıtı verenlerin oranı %28,7'dir. Bu yanıtı veren 60 katılımcıdan 46'sı erkektir. "Katılıyorum" yanıtı verenlerin büyük çoğunluğunun erkek olması, kadının cinsel yaşamı konusunda erkeklerdeki geleneksel ataerkil zihniyeti bir kez daha göstermektedir. Ayrıca "Bir kadın cinsel ilişkiyi evlendikten sonra yaşamalıdır" önermesine "katılıyorum" yanıtı verenlerin oranı %59,3 gibi çok büyük bir orandır. Bu önermeye katılan 124 kişinin 74'ü erkek, 50'si ise kadındır. Toplumun daha alt sosyal tabakalarıyla kıyaslandığında, görece kadın-erkek eşitliğini ve kadının özgürlüğünü savunması

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

beklenecek olan böyle bir katılımcı grubunda, kadının evlenmeden önce yaşayacağı bir cinsel ilişkinin büyük oranda kabul görmemesi, toplumumuz içinde, kadın bedeni ve cinselliğine yönelik tabular konusunda hala ne kadar hassas ve katı olunduğunu göstermesi bakımından çok önemli bir veridir. Araştırmanın evreni ve seçilen örneklem üzerinden yapılan bu araştırma, bir genelleme iddiasında bulunmasa da, bu bulgular, toplumdaki kadına yönelik bakış hakkında bir fikir vermektedir.

Bir diğer önemli nokta bu bölümdeki önermeler içinde, yukarıda bahsedilen bu iki önermeyi yanıtsız bırakanların oranının yüksekliğidir. Sırasıyla %5,3 ve %6,7 oranındaki cevapsız sayısı, katılımcılar içinde bu gibi hassas görünen konularda yanıt vermekten imtina edenler olduğunun bir göstergesidir. Toplumumuzda halen rahatça konuşulamayan, tartışılmayan ve hatta zaman zaman sorulması bile hoş karşılanmayan konulardan biri olan bekâret sorusunun, az sayıda da olsa bazı katılımcılar tarafından yanıtsız bırakılması manidardır. Her türlü bilimsel konunun rahatlıkla konuşulması beklenen akademik bir ortamda, cinsellikle ilgili konuların hala tabu olabileceği görülmektedir.

“Evlilikte kadın istemediği zaman cinsel ilişkiyi reddedebilmelidir” önermesine “katılıyorum” yanıtı verenlerin oranı %82,3’tür. Bu önermeye “katılmıyorum” yanıtı verenlerin oranı ise %16,3’tür. Ayrıca “katılmıyorum” yanıtı verenlerin büyük çoğunluğunun erkek katılımcı olması yine cinsellik konusundaki düşünce ve tutumların, kadınlar üzerinde ne kadar baskıcı olduğunu bize göstermektedir. Bu önermeye 27 erkek ve 7 kadın “katılmıyorum” yanıtı vermiştir. Örneklem dahil olan akademisyenler arasında, evlilikte kadının cinsellik konusundaki özgür tercihinin olmaması gerektiğini düşünen 34 kişinin varlığı, toplumumuzda kadının üzerindeki cinsel baskının hangi boyutlarda olduğunu önemli bir göstergesidir.

“Bir genç kızın flört etmesine ailesi izin vermelidir” önermesine “katılmıyorum” yanıtı verenlerin oranı %45,9’dur. Bu önermeye 144 katılımcı “katılıyorum” yanıtı verirken, 96 katılımcı “katılmıyorum” yanıtı vermiştir. Katılımcıların çoğunluğu, bekâr bir kadının özgürce bir erkekle flört edebileceğini düşünürken, %45,9 gibi hiç azımsanmayacak bir katılımcı grubu bu durumu uygunsuz bulduğunu dile getirmektedir. Genç bir kadının bir erkekle birlikteliğini ailesinin iznine bağlamak, kadının özgürlüğü konusunda büyük bir sınırlamadır. Öğretim elemanları içinde azımsanmayacak düzeyde bir katılımcı bu konuda geleneksel ve kadın özgürlüğüne karşı bir tutum sergilemektedir.

“Ailede kadın, arkadaşlarıyla gezmek için gece dışarı çıkmamalıdır” önermesine ise, katılımcıların %80,4’ü gibi büyük bir çoğunluğu “katılmıyorum” yanıtı vermiştir. Ancak %17,2 oranındaki “katılıyorum” yanıtı göz ardı edilemeyecek kadar büyük önem taşımaktadır. Öğretim elemanları içinde 36 katılımcı, kadınların arkadaşlarıyla gece dışarı çıkmasını hoş karşılamamaktadır. Bu yanıtlar, toplumumuzda kadının özgürlüğünün yeterince kabullenilmediğinin bir göstergesi olması bakımından endişe vericidir. Ayrıca bu önermeye “katılıyorum” yanıtı verenlerin 31’i erkek, 5’i kadındır. Bu da toplumumuzda erkek egemen değerlerin, erkekler tarafından daha fazla içselleştirildiğinin ve erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca alan araştırmalarının en büyük handikaplarından biri; karşıdaki kişinin verdiği cevaba güvenmek zorunda olmaktır. Yüz yüze yapılan anketlerde katılımcının çoğu zaman doğruyu değil de istenen yanıtı verme yönünde taşıdığı eğilim sosyal bilimler alanındaki alan araştırmalarının güvenilirliği açısından risk taşıyan durumlardan birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla verilmiş olan bu cevapların bu yönde olma olasılığı da göz önünde bulundurulursa gerçek oranın daha yüksek olabileceği gerçeğini de dikkate almak gerekir. Ortaya çıkan bu sonuç itibarıyla toplumsal cinsiyet algısında eşitsizlik eğilimlerinin kaygı verici olduğu söylenebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Tablo 5. Ekonomik Yaşam ve Çalışma Yaşamı İle İlgili Önermeler

Önermeler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Cevapsızlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Genç kızlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidir.	137	65.6	65	31.1	7	3.3	209	100
Kadının yapacağı meslekler ile erkeğin yapacağı meslekler ayrı olmalıdır.	38	18.2	165	78.9	6	2.9	209	100
Çalışma yaşamında aynı statüde çalışan kadın ve erkekler arasında terfilerde erkeklere öncelik verilmesi normaldir.	13	6.2	190	90.9	6	2.9	209	100
Hemşirelik, sekreterlik, öğretmenlik kadınlar için daha uygun mesleklerdir.	81	38.8	120	57.4	8	3.8	209	100
Ev işleri ve çocuk bakımının kadının iş ortamındaki başarı oranını düşürdüğüne inanıyorum.	103	49.3	97	46.4	9	4.3	209	100
Kadınlar yöneticilik yapamaz.	23	11.0	182	87.1	4	1.9	209	100
Erkekler statüsü yüksek olan mesleklerde çalışmalıdır.	34	16.3	169	80.9	6	2.9	209	100
Askerlik, polislik, elektrik, inşaat mühendisliği gibi işler erkekler için daha uygun mesleklerdir.	92	44.0	112	53.6	5	2.4	209	100
Kadınların iş hayatında ayrımcılığa uğradığını düşünüyorum.	141	67.5	62	29.7	6	2.9	209	100
Kadının doğurganlık özelliği nedeniyle, iş başvurularında erkekler tercih edilmelidir.	13	6.2	192	91.9	4	1.9	209	100

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğretim elemanlarının ekonomik yaşam ve çalışma alanıyla ilgili cinsiyet ayrımcılığının farkında olduğu görülmekle birlikte hala toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünü savunanların varlığı öğretim elemanlarında ataerkil zihniyetin etkisini göstermektedir.(Tablo 5).³

“Genç kızlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidir” önermesine katılanların oranı %65,6 iken, katılmayanların oranı ise %31,1’dir. “Katılmıyorum” yanıtı veren 19’u kadın 46’sı erkek toplam 65 akademisyenin toplumsal cinsiyet algısının bu tutumuyla toplumdan çok da ayrılmadığı söylenebilir.

“Kadının yapacağı meslekler ile erkeğin yapacağı meslekler ayrı olmalıdır” önermesine katılan akademik personel oranı %18,2, “Çalışma yaşamında aynı statüde çalışan kadın ve erkekler arasında terfilerde erkeklere öncelik verilmesi normaldir” önermesine katılan akademik personel oranı ise %6,2’dir. Her iki önerme de %2,9 akademisyen tarafından cevapsız bırakılmıştır. Aslında yüzeysel bir değerlendirme ile buradaki oranların düşüklüğü olumlu algılanabilir. Ancak araştırmaya katılanların akademisyen oldukları gerçeği bu olumlu bakışa büyük bir soru işareti eklemektedir.

³ Gönen vd. (2004: 24-27, 65) göre çalışma hayatı bir yandan kadının ekonomik bağımsızlığını ve toplumsal statüsünü destekleyerek yaşamdan tatmin olmasını sağlamakta diğer yandan geleneksel değer ve tutumlar nedeniyle iş ve aile hayatının dengelenmesi sorununu da beraberinde getirmektedir. Akademik kariyer ile geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki çatışma nedeniyle bu durum akademisyen kadınlar için daha da önem kazanmaktadır. Akademisyen kadınların çalışma rolü ile geleneksel rolleri arasındaki çatışma da önemli bir stres kaynağı olmaktadır.

Poyraz (2013:1-2) araştırmasında akademide kadın sayısının erkeklere göre daha fazla olmasına karşın, akademik basamaklar yükseldikçe bu durumun kadınların aleyhine söz konusu olduğunu belirtmiştir. 2010 yılı verilerine göre araştırma görevlisi, uzman ve öğretim görevlisi gibi konumlarda kadınların %47, erkeklerin ise %53 gibi bir oranla birbirlerine çok yakın düzeyde temsil edilirken, profesörlük aşamasına gelindiğinde ise kadınların %28, erkeklerin ise %72 oranında temsil edildiği belirtilmiştir. Yılmaz’ın (2005:254) araştırmasında da Süleyman Demirel Üniversitesi’nde üst kademelere doğru çıktıkça kadın akademisyen oranının azaldığı saptanmıştır.

“Hemşirelik, sekreterlik, öğretmenlik kadınlar için daha uygun mesleklerdir” önermesine katılan akademik personel yüzdesi 38,8, katılmayan akademik personel yüzdesi 57,4’tür. Gerek oranlar arasında belirgin bir fark olmaması, gerekse katılanların %22’sinin kadın, %59’unun erkek olması; mesleklere cinsiyetçi bakışın akademisyenler arasında özellikle de erkek akademisyenler arasındaki mevcudiyetini göstermektedir. Ayrıca; “Askerlik, polislik, elektrik, inşaat mühendisliği gibi işler erkekler için daha uygun mesleklerdir” önermesi için de önceki önerme ile paralel sonuç ve değerlendirmeye ulaşılabilmektedir. Burada ise katılıyorum cevabı veren akademisyenler %44, katılmıyorum cevabını veren akademisyenler %53,6’dır.⁴

Bununla birlikte; “Ev işleri ve çocuk bakımının kadının iş ortamındaki başarı oranını düşürdüğüne inanıyorum” önermesine katılan - katılmayan akademisyen oranının (%49,6 - 46,4) ve ayrıca bunların cinsiyetler arasındaki sayıca dağılımlarının pek az farklılık göstermesi (Katılıyorum: 53 kadın, 50 erkek; Katılmıyorum: 43 kadın, 54 erkek) kadına yönelik; genellikle ev-aile-çocuk üçgeniyle sınırlanan, toplumsal bakışın akademisyenler arasında da değişmediğini ortaya koymaktadır.⁵

“Erkekler statüsü yüksek olan mesleklerde çalışmalıdır” önermesine katılmayan akademisyenler %80,9 iken, katılanlar %16,3’tür.⁶ “Kadınlar yöneticilik yapamaz” önermesine katılmayan akademisyenler %87,1 iken, katılanların oranı ise %11’dir. Her iki önermeye de %80’lerin üzerinde katılmama durumu ve de ikinci önermeye katılan ve katılmayan kadın ve erkek öğretim elemanları arasındaki denge durumu (9 kadın, 14 erkek) oldukça anlamlıdır.

“Kadınların iş hayatında ayrımcılığa uğradığını düşünüyorum” önermesine katılan akademisyenlerin oranı, katılmayan akademisyenlerin oranına göre iki katından daha fazladır (%67,5/ 29,7).⁷ Ancak; mesleki rekabet ve mobbing vakalarının yoğun tecrübe edildiği akademik camiada bu durum pek de tatmin edici olmamakta ve de buna katılmayanların yaklaşık yarısının da kadın olması (25 kadın, 37 erkek) bu tatminsizliği daha da pekiştirmektedir.

“Kadının doğurganlık özelliği nedeniyle, iş başvurularında erkekler tercih edilmelidir” önermesine yalnızca %6,2 akademisyen olumlu cevap verirken, %91,9 akademisyen olumsuz cevap vermiş, %1,9’u ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Toplumsal cinsiyet algısı anlamında bu sonuç rakamsal olarak diğerleri içinde en kabul edilebilir önerme olarak gözükmekle birlikte, söz konusu değerlendirmeleri yapanların akademisyen oldukları hatırlandığında kadının doğurganlık diğer bir ifade ile annelik özelliğinden dolayı iş hayatından dışlanarak bir anlamda cezalandırılmasına %6,2 (13) akademisyenin katılıyorum cevabını vermesi kabul edilebilir bir oranı yansıtmamaktadır.

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarında eşcinselliğe yönelik cinsiyetçi kalıp yargılar çerçevesinde olumsuz tutum ve önyargıları içeren bulgulara ulaşılmıştır (Tablo 6).

⁴ Poyraz (2013: 14, 16) tarafından Ankara Üniversitesi’nde gerçekleştirilen araştırmada “kadın akademisyenlerin mesleklerinin aileleri tarafından desteklenmesi” konusu; bu mesleğin öğretmenlik gibi değerlendirilmesine dayandırılmıştır. Ev içi sorumluluklar ve diğer geleneksel roller nedeniyle kadınların akademide barınmalarının da ancak akademisyenliğin öğretmenliğe indirgenmesiyle mümkün olabileceği ifade edilmiştir.

⁵ Yılmaz (2005: 260) tarafından ODTÜ ve SDÜ’de yapılan araştırmada, her iki üniversitede evlilik ve çocuk sahibi olmak çalışma hayatını engelleyen unsurlar olarak görülmüştür.

⁶ Ergöl vd. (2012: 43) tarafından gerçekleştirilen araştırmada örneklemin %31,7’si kadının kariyerinin erkekten yüksek olmasının ev içinde sorun yaratacağını ifade etmiştir.

⁷ Yukarıda adı geçen çalışmada (2012: 43) örneklemin %27,2’si çalışma yaşamında kadın erkek ayrımının yapıldığını ifade etmiştir. Kumaş ve Fidan’ın (2005: 524) yapmış olduğu çalışmada akademisyenlerin hemen hepsi (bir katılımcı dışında) “cinsiyet ayrımcılığının yapıldığı ve kadınların erkeklerle göre iki kat daha fazla çalışmak zorunda olduğu” düşüncesine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Tabloda cinsel yönelime ilişkin önermelere yer verilmiştir. “Eşcinsellik bir sapkınlıktır” önermesine araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %49’u katıldığını, %51’i ise katılmadığını ifade etmiştir. Bu önerme ile araştırmaya katılanların cinsiyeti arasındaki ilişki incelendiğinde erkek öğretim elemanlarının 64’ünün, kadınların ise 34’ünün eşcinselliği sapkınlık olarak değerlendirdiği ortaya çıkmıştır.

Tablo 6. Cinsel Yönelim Konusundaki Önermeler

Önermeler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Cevapsızlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eşcinsellik bir sapkınlıktır.	98	49.0	102	51.0	9	4.3	200	100
Eşcinsellik tedavi edilmesi gereken bir hastalıktır.	115	58.1	83	41.9	11	5.3	198	100
Medya eşcinselliği yaygınlaştırmaktadır.	93	46.7	106	53.3	10	4.8	199	100
Hiçbir zaman eşcinsel bir arkadaşım olamaz.	59	29.5	141	70.5	9	4.3	200	100
Kadın gibi davranan bir erkek gördüğümde bundan nefret ederim.	73	36.3	128	63.7	8	3.8	201	100

Öğretim elemanlarının %58,1’i “Eşcinsellik tedavi edilmesi gereken bir hastalıktır” önermesine katıldığını, %41,9’u katılmadığını belirtmiştir. Katılıyorum yanıtı veren kadın öğretim elemanlarının sayısı 48; erkek öğretim elemanlarının sayısı ise 67’dir. Öğretim elemanlarından 36’sı kadın, 57’si erkek olmak üzere, %46,7’si medyanın eşcinselliği yaygınlaştırdığını düşünmektedir. Öğretim elemanlarının %70,5’i “Hiçbir zaman eşcinsel bir arkadaşım olamaz” önermesine katılmadığını belirtmekle birlikte bu önermeye katılanların sayısı, dikkate alınması gereken bir orandadır. Kadınların 15’i, erkeklerin ise 44’ü eşcinsel bir arkadaş olamayacağını ifade etmiştir. Önermedeki “hiçbir zaman” ifadesi tutumlarının keskinliğini de ortaya koymaktadır. “Kadın gibi davranan bir erkek gördüğümde bundan nefret ederim” önermesine katılanların oranı %36,3’tür ve bu yanıtı veren 73 kişiden 52’sini erkekler oluşturmaktadır. Bilimsel çalışmalar eşcinselliğe yönelik tutumların cinsiyet farklılığına göre değişim gösterebildiğini ortaya koymaktadır (Güney vd. 2004: 4). Türkiye’de yapılan araştırmalarda da cinsiyet farklılığı açısından, kadınların erkeklere oranla, genel olarak eşcinsellere yönelik daha olumlu tutumlar sergiledikleri bulunmuştur (Şah, 2012: 27). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi’nde gerçekleştirilen bu çalışmada da diğer bilimsel çalışma bulguları ile tutarlı bir şekilde araştırmaya katılan erkek öğretim elemanlarının eşcinsellik konusunda kadınlara kıyasla daha olumsuz yönde tutum sergiledikleri saptanmıştır. Son yıllardaki gelişmeler ve insan hakları bağlamındaki açılımlarla eşcinselliğe yönelik tutumlarda kimi olumlu yönde değişiklikler olmasına rağmen, araştırmada elde edilen veriler; eşcinsellere yönelik olumsuz bir algının üniversitede de var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler, evrensel bilginin üretildiği, topluma ışık tutacak bireylerin görev yaptığı bir kurum olan üniversitelerde bile eşcinsellere karşı önyargının devam ettiğini; bu tutumun toplum içinde daha yaygın olabileceği varsayımını güçlü bir şekilde içinde barındırmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Üniversiteler toplumların gelişimi ve dönüşümüne öncülük eden temel kurumlardır. Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi’nde de (2007: 176–177) üniversitelerin bilimsel anlamda merakların kışkırtıldığı, özgür bir düşünce alanı olduğu, içinde ayrımcılığa, öteki yaratmaya, şiddete ve baskıcı yaklaşımlara hiçbir yer olamayacağı, etik standartlara sahip bir ortam olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin hiçbir ayrımcılığın, eşitsizliğin ve önyargının

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

yaşam alanı bulamayacağı ortamlar olarak bu yönde var olan eğilimlerin, kanıların ortadan kaldırılmasında çok önemli misyon yüklendiği dile getirilmektedir. Üniversiteler; öğretim elemanlarının aklının özgürleştiği, dayatılan hâkim geleneksel kültürel kodların sorgulandığı, olumsuz, eksik ve yanlış bilgilerin ayıklandığı, zihinlerin aydınlandığı kurumlar olma misyonunu taşımaktadır. Hem entelektüel hem de niteliksel açıdan toplumun üst düzeyini temsil edebilecek yetkinlikte olması dolayısıyla cinsiyet eşitliği konusunda çok önemli bir rolü olduğu kabul edilen öğretim elemanlarının eşitlikçi bir yaklaşıma sahip olmaları beklenmektedir. Bu çerçevede toplumsal dönüşümü sağlamak açısından da büyük önem taşıyan öğretim elemanlarının toplumsal cinsiyet algılarının bu beklenti ve misyon ile ne kadar örtüştüğünü sorgulamak gerekmektedir. Çağdaş, aydın bireyler yetiştirmenin önemli bir adımı cinsiyet eşitsizliği konusunda duyarlılık, farkındalık yaratmak, zihniyet değişimi yönünde aktif öğretme yöntemlerini devreye sokmaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkına varılarak önlenmesi, yerleşik kalıpları yıkan bir eğitimi de beraberinde getirmektedir. Bu konuda üniversitelere önemli bir işlev ve sorumluluk düşmektedir. Üniversite öğretim elemanlarının toplumsal cinsiyet algısının belirlenmesi bu işlevin ön adımlarından birini oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği yönündeki bilincin/kapasitenin Türkiye'nin bilinçlenmesi /dönüşümü açısından büyük önem taşıdığı düşünüldüğünden araştırmada hedef kitle olarak üniversite akademik personeli seçilmiştir. Araştırma, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Cinsiyet rolleri, erkeğin erk olarak görülmesi, kadına yönelik şiddet, kadın bedeninin özgürlüğü ve cinselliği, ekonomik yaşam ve cinsel yönelim olmak üzere araştırmada altı konu başlığı altında toplam altmış sekiz önermeye yer verilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda öğretim elemanlarında geleneksel bakış açısının hâkim olduğu yönünde, üniversitelerin misyonu ile örtüşmeyen önemli bulgulara ulaşılmıştır. Öğretim elemanlarının yarısından fazlasının, kadının iyi bir ev kadını ve anne olması gerektiği, ev içi düzenin sağlanmasından annenin; ev içi onarımından, ailenin dış etkenlere karşı korunmasından, kadının sahiplenilmesinden ise babanın/erkeğin sorumlu olduğu; genç kızın flört etmesine ailesinin izin vermesi ve kadının cinsel ilişkiyi evlendikten sonra yaşaması gerektiği; kadının iş yaşamında ayrımcılığa uğradığı ve eşcinselliğin bir hastalık olduğu görüşüne sahip olduğu saptanmıştır. Öğretim elemanlarının yüzde ondan az da olsa mirastan sadece erkek çocukların pay alması gerektiğini, kadının erkek çocuk doğurmasının onun değerini arttırdığını, kadının şiddeti hak ettiği zamanların olabileceğini, kadın hak ediyorsa erkeğin ona şiddet uygulayabileceğini, evlilik-flört ilişkisinde bir tokadın şiddet sayılmayacağını, kadının ilişkisini korumak için şiddete tolerans göstermesi gerektiğini düşünmesi bir üniversite bünyesinde çarpıcı ve üzerinde düşünülmesi gereken bulgular olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmada; kadına ve erkeğe biçilen roller, davranış kalıpları, mesleki pozisyonlar, özgürlük, şiddet ve cinsel yönelim açısından öğretim elemanlarının toplumda hâkim olan cinsiyetçi kalıplara sahip oldukları ortaya çıkmış; üniversite öğretim elemanlarının cinsiyetçi rol ve sorumlulukları ne derece üstlendiği ve yaşadığı saptanmıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe toplum içinde bireylerin cinsiyet eşitliği algısı ve bakış açısının olumlu yönde değişebileceği literatüre hâkim olan bir varsayımdır ancak yapılan bu çalışmada örneklem dahilinde durumun böyle olmadığı görülmüştür. Özellikle erkek öğretim elemanlarında cinsiyetçi tutum ve davranışların daha yoğun olduğu saptanmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda üniversitedeki öğretim elemanlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından yerleşik kalıpları yıkmaktan ziyade pekiştirme işlevi gördüğünü söylemek mümkündür. Kadınların hâkim ataerkil yapı içinde kendisine yüklenen cinsiyetçi rollerden dolayı başta toplumsal olmak üzere; psikolojik, ekonomik ve siyasal açıdan büyük sorunlar yaşadığı düşünüldüğünde üniversitedeki mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliği eğiliminin, kadınların ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayacak biçimde dönüştürülmesine katkıda bulunmaktan çok uzak olduğu açıktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Bu çalışma ile objektifliği, eşitlikçiliği ve özgür düşünme yetileriyle toplumdan farklılaşması gereken ve toplumu bu yönde dönüştürme işlevini üstlenmesi gereken üniversite öğretim elemanlarının en azından toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bu özelliklerden mahrum olduğu ve cinsiyet eşitliği konusunda öncelikle yerleşik cinsiyetçi kalıplardan arınmaları gereği ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarının görünür kılınması ve toplumsal cinsiyet eşitliliği bilincinin yaygınlaştırılmasının ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymuştur. Toplumun her kesiminde olduğu gibi araştırmanın gerçekleştirildiği üniversitede de kadınları geleneksel konumlarından çıkaracak toplumsal zihniyet dönüşümünün sağlanabilmesi için; cinsiyetçi eğitimin, ailenin, toplumsal sistemlerin dayattığı ve yeniden üretildiği kalıpların tespit edilerek dönüştürülmesine yönelik çalışmalara olan ihtiyaç tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. Öğretim elemanlarının topluma öncü olabilmesi ve toplumdaki eşitsizliklerin, önyargıların kaldırılmasına katkıda bulunabilmeleri için bu yönde bilinçlenmeleri ve duyarlılık kazanmaları gerekmektedir. Bu zorunluluk öğretim elemanlarının öğrenci yetiştirme sorumluluklarından dolayı daha da önceliklidir. Öğretim elemanlarının yerleşik kalıpların sorgulanması, eleştirilmesi ve ortadan kaldırılmasına katkı sağlamaya yönelik hedefleri, eğitim politikaları açısından üniversite gençliğinde gerçekleştirilmek istenen zihniyet değişimi/dönüşümü amacı ile de örtüşecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini benimsemeleri ve hayata geçirmeleri öğretim elemanlarının üniversitelerin taşıdıkları misyonu tam anlamıyla taşıyabilmeleri açısından önemli bir eşiiktir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT Nazire (2011). Ayna Benlik: Kadın Akademisyenler Gelenekçidir!, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 34, s.50-66.
- AVRUPA KONSEYİ (2011). Avrupa’da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık, Avrupa Konseyi Yayıncılık.
- DEDEOĞLU, Saniye (2010). "Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emegi: Ataerkillik ve Enformel Emek", S. Dedeoğlu, Melda Yaman Öztürk (Der.) Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi: Türkiye Örneği, İstanbul: Sav Yayınları.
- CONNELL, Raewyn (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çeviren: Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CONNELL, Raewyn (2002). Gender, Cambridge: Polity Press.
- ÇABUK KAYA, Nilay, "Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim", http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/files/img/toplum_cinsiyet_ve_egitim.pdf, Erişim Tarihi: 20.12.2013.
- DİKMEN Nedim, Maden Derya (2012). Kadın Akademisyenlerin Görünmeyen Emegi Üzerine Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örneği, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 4, No: 2, s.235-250.
- DOĞAN, Sultan, Mehmet DOĞAN, Emrem BEŞTEPE, Engin EKER (2008). Eşcinsellik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması: Bir Ön Çalışma, Anatolian Journal of Psychiatry, 9: 84-90.
- DUYAN Veli, Gelbal Selahattin (2013). Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum (LGYT) Ölçeği: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, www.hatam.hacettepe.edu.tr/73/5_106-112.rtf, erişim tarihi: 10.12.2013.

- ECEVİT, Yıldız, Nadide Karkıner (Ed.) (2012) Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ERGÖL Şule, Koç Gülten, Eroğlu Kafiye, Taşkın Lale (2012). Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt:2, Sayı: 1, s. 43-49.
- FIRESTONE, Shulamith (1993). Cinselliğin Diyalektiği, İstanbul: Payel Yayınevi.
- FRASER, Nancy (2008). “Pragmatizm, Feminizm ve Dilsel Dönemeç”, Çatışan Feminizmler, (der.), Seyla Benhabib; Judith Butler; Drucilla Cornell; Nancy Fraser, İstanbul: Metis Yayınları.
- GÖNEN, Emine, Şengül Hablemitoğlu, Emine Özmete (2004). Akademisyen Kadınlar, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- GÜNEY Neslihan, Eda Karcı, Aybike Oruç Çorbacı (2004). Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi, V. Ulusal Cinsellik ve Cinsel Tedaviler Kongresi, [http:// www.hatam.hacettepe.edu.tr/74/3_131-137.rtf](http://www.hatam.hacettepe.edu.tr/74/3_131-137.rtf).
- KANDİYOTİ, Deniz (1997). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, İstanbul: Metis Yayınları.
- KAYA, S. (2008). “Kadın İşgücünün Genel Profili ve Çalışma Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar”, [www. izto.org. tr](http://www.izto.org.tr).
- KSGM (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü), (2008). Politika Dokümanı Kadın ve Yoksulluk, http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/yoksulluk.pdf.
- KUMAŞ Handan, Fatma Fidan (2005). Akademisyen ve Tekstil İşçileri Karşılaştırması Örneğinde Çalışan Kadınların Çalışma Olgusuna Bakışları, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 50, s.507-532.
- ÖZER, M. ve Biçerli, K. (2003-2004). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, Sosyal Bilimler Dergisi, , s.55-86.
- PINAR G., Taşkın L., Eroğlu K. (2008). “Başkent Üniversitesi Öğretim elemanı Yurdunda Kalan Gençlerin Toplumsal Cinsiyet Rol Kalıplarına İlişkin Tutumları”, Sağlık Bilimleri Hemşirelik Dergisi, s.47-57.
- POYRAZ, Bedriye (2013). Akademi Kadınların Cenneti mi?: Ankara Üniversitesi Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), s.1-18.
- SCOTT W. J. (2007). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi, Çev.: Aykut Tunç Kılıç, İstanbul: Agora Yayınları.
- ŞAH, Umut (2012). Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylere Tanışıklık Düzeyi İle İlişkisi, Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 32-2: 23-49.
- ŞİMŞEK, M. (2008). Küreselleşen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu, “Türkiye ve Diğer Dünya Ülkelerinden Örneklerle Kadın Sorunlarının Ekonomik Boyutu ve Kadın Yoksulluğu”, Ekin Yayınları.
- TİSK (2002). Çağdaş İş Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği, Yayın No: 219.
- “Türkiye Kadın-Erkek Eşitliğinde 120. Sırada”, (25.10.2013),

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/10/131025_kadin_erkek_esitligi.shtml.

- TURAL, N. (1992). "Kadınların Çalışması ve İstihdam Sorunları", Türk Aile Ansiklopedisi, Cilt 2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, s.640-649.
- VEFİKULUÇAY Duygu, Simge Zeyneloğlu, Kafiye Eroğlu, Lale Taşkın, (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, s.26-30.
- YILMAZ, Ebru (2005). Akademik Hayatta Kadınların Statüsü, İstihdamı ve Sorunları (ODTÜ-SDÜ Karşılaştırması), T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- YILMAZ, Vefikuluçay D., S. Zeyneloğlu, S. Kocaöz, S. Kısa, L. Taşkın, K. Eroğlu, (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, s. 775- 792.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

